

Dokumentbasert tilsyn for revisorer og revisjonsselskaper - oversikt

DATO:

21.08.2012

NUMMER:

WebSak-nr

12/8680

SEKSJON:

REVISORER OG REGNSKAPSFØRERE,

REGNSKAPS- OG REVISORTILSYN

Innhold

DEL I	INNLEDNING	3
1.1	Bakgrunnen for innhenting av opplysningene	3
1.2	Kort om de innsamlede opplysningene	3
1.3	Enkelte observasjoner	4
DEL II	REVISORER	5
2.1	Yrkesutøvelse	5
2.2	Krav til etterutdanning	6
2.3	Revisjonsberetninger	6
2.4	Mistanke om straffbare handlinger hos revisjonsklient	6
2.5	Oppdragsstruktur	7
2.6	Antall oppdrag per oppdragsoppdragsansvarlig revisor	7
DEL III	REVISJONSFORETAK	8
3.1	Om revisjonsselskaper	8
3.1.1	Årsverk	8
3.1.2	Oppdragsansvarlig revisors ressursinnsats	8
3.2	Omfanget av revisjonsvirksomheten	9
3.2.1	Oversikt over inntekter i revisjonsselskaper	9
3.2.2	Oversikt over revisjonsinntekter	9
3.2.3	Revisjonshonorar og årsverk fordelt på regioner	10
3.3	Nærmere om virksomheten	10
3.3.1	Revisors regnskapsførervirksomhet i revisjonsforetak	10
3.3.2	Revisjonsselskaper med tilknytning til rådgivningselskaper	10
3.3.3	Internasjonalt samarbeid	11
3.4	Betydelige aktører	11
3.4.1	Oversikt over revisjonsklienter	11
3.4.2	Foretak av allmenn interesse	11

DEL I INNLEDNING

1.1 Bakgrunnen for innhenting av opplysningene

Finanstilsynet gjennomfører hvert annet år dokumentbasert tilsyn med revisorer og revisjonsselskap. Første gang var i 1997. Det dokumentbaserte tilsynet i 2011 dekker perioden 2009-2010.

Det dokumentbaserte tilsynet gir grunnlag for:

- kontroll av opplysninger i Revisorregisteret
- en oversikt over hvor registrerte og statsautoriserte revisorer har sin arbeidsmessige tilknytning
- en oversikt over hva slags type arbeid revisorene utfører
- et inntrykk av etablert revisjonspraksis innenfor utvalgte områder
- en oversikt over hvordan revisjonsbransjen er organisert
- annet tilsynsarbeid, herunder stedlige tilsyn og oppfølging av lovkrav

Det dokumentbaserte tilsynet gjennomføres elektronisk ved innsendelse via Altinn, og omfatter alle som var registrert i Revisorregister per 27. oktober 2011, (6 482 revisorer og 745 revisjonsselskaper). Finanstilsynet har mottatt svar fra 6 388 revisorer og 691 revisjonsselskaper. Av de 148 tilsynsenhetene som ikke har svart på det dokumentbaserte tilsynet har mange bedt om sletting av godkjenningen som revisor og/eller revisjonsselskap.

Etter tidligere dokumentbaserte tilsyn har Finanstilsynet utarbeidet en rapport der det er kommentert nærmere hva tabellene og figurene viser og hvilke konklusjoner og utviklingstrekk som kan utledes av disse. Denne gang offentliggjøres kun det statistiske materialet.

Finanstilsynet har, på samme måte som tidligere, benyttet opplysningene i tilsynsarbeidet, herunder oppfølging overfor enkelte revisorer og revisjonsselskaper. Finanstilsynet tilbakekaller godkjenningen som revisor eller revisjonsselskap for de som ikke besvarer det dokumentbaserte tilsynet. Også manglende etterutdanning og sikkerhetsstillelse for oppdragsansvarlige revisorer følges opp. For øvrig vurderes det om det er andre forhold som tilsier at nærmere undersøkelser blir gjort, for eksempel omfanget og arten av rådgivning til revisjonsklient.

1.2 Kort om de innsamlede opplysningene

Revisor kan velge å drive revisjonsvirksomheten gjennom et enkeltpersonforetak eller i et revisjonsselskap. Det dokumentbaserte tilsynet retter seg mot alle som står oppført i Revisorregisteret, både revisjonsselskap og personer.

Det er benyttet ett spørreskjema for personer og enkeltpersonforetak og ett for revisjonsselskap. Svarene fra revisjonsselskapene dekker informasjon om revisorer som er ansatt i, eller på annet grunnlag utfører oppdrag for, revisjonsselskaper. I tillegg vil revisjonsselskapenes svar inkludere opplysninger om virksomhet utført av andre enn revisorer.

Del II inneholder figurer og tabeller som inkluderer *samtlig* godkjente revisorer uavhengig av om de arbeider med revisjon eller ikke, og uavhengig av om revisoren driver virksomhet i enkeltpersonforetak eller er tilknyttet et revisjonsselskap. **Del III** inneholder tabeller og figurer som viser *revisjonsforetakenes virksomhet* med utgangspunkt i de opplysningene selskapene har gitt. Også revisjonsvirksomhet som drives i enkeltpersonforetak er tatt med her. Underpunktene er nummerert fortløpende.

Finanstilsynet gjør oppmerksom på at det er flere forhold som medfører at de samlede dataene bare kan anses som retningsgivende. Selv om spørsmålene er søkt utformet presist, kan det likevel være rom for ulike tolkninger. Der Finanstilsynet har avdekket åpenbare feil i enkelt svar, er dette rettet opp eller svaret tatt ut av det statistiske grunnlaget. Ut over dette bygger rapporten på besvarelsene uten at det er foretatt ytterligere kontroller.

Finanstilsynet gjør også oppmerksom på at all informasjon gjelder perioder *før* lovendringen om unntak for revisjonsplikt for små aksjeselskaper, som fikk virkning fra og med 1. mai 2011.

1.3 Enkelte observasjoner

Totale inntekter

Revisjonsbransjens samlede inntekter for regnskapsåret 2010 utgjorde omlag kr. 10 mrd. Dette tallet representerer totale inntekter fra alle revisjonsselskap, samt revisjon som skjer i enkeltpersonforetak. Tilsvarende tall for regnskapsåret 2008 var kr. 8,6 mrd.

Av de totale inntektene i revisjonsbransjen på 10 mrd. er omlag kr. 6.3 mrd. inntekter fra revisjon av årsregnskap. Sammenlignet med 2008 er dette en økning på 16,7 %.

Ressursinnsats fra oppdragsansvarlige revisorer

Antall oppdragsansvarlige revisorer har vært tilnærmet konstant fra 2004 til 2010. Antall oppdrag per oppdragsansvarlig revisor har i gjennomsnitt økt fra 113 oppdrag i 2004 til 151 oppdrag i 2010.

Revisjonsoppdragene

Per 31.12.2010 var det om lag 236 000 revisjonsoppdrag. Dette er økning på 2,7 % siden 31.12.2008.

78 % av foretakene betalte et revisjonshonorar på mindre enn kr 30.000,- pr år. Det er ingen endring i antallet foretak som har betalt over kr. 500.000 i revisjonshonorar i perioden 2008 – 2010.

Strukturen i bransjen

De fire største revisjonsselskapenes andel av inntekter fra lovpliktig revisjon er 51,6 %. Tar man med BDO AS, har de største revisjonsselskapene i Norge en markedsandel på 62,2 % av lovpliktig revisjon i 2010.

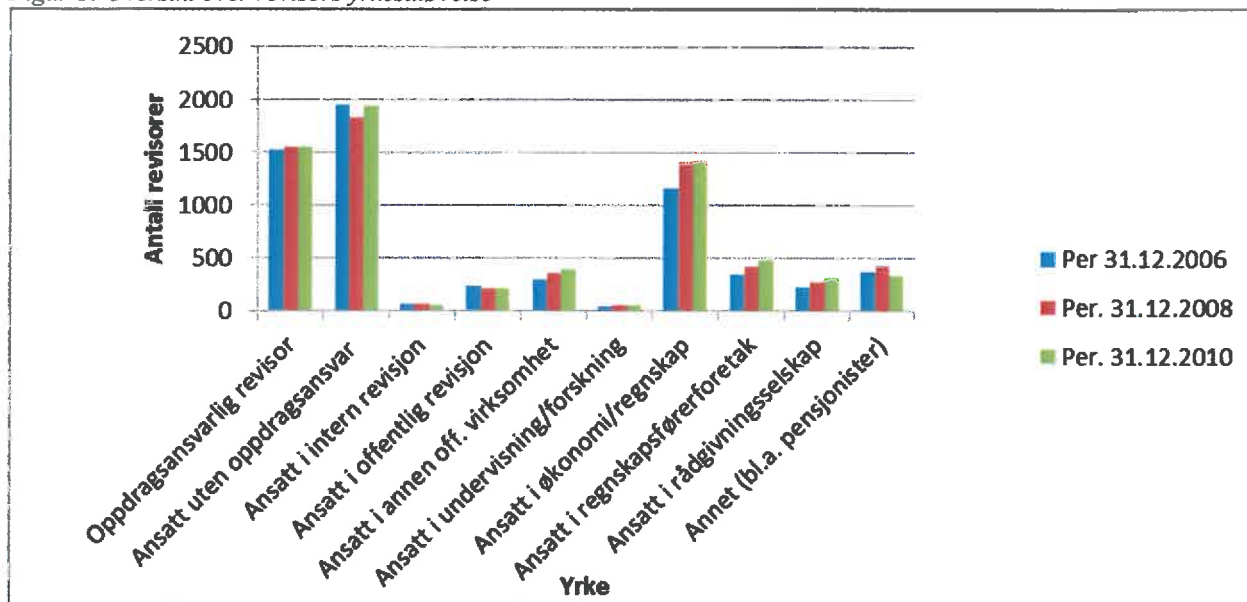
Revisjonsberetningene

Undersøkelsen viser at 85,4 % av revisjonsberetningene for regnskapsåret 2010 var normalberetninger, mens 12 % av revisjonsberetningene hadde presiseringer og 2,6 % av beretningene hadde modifisert konklusjon.

DEL II REVISORER

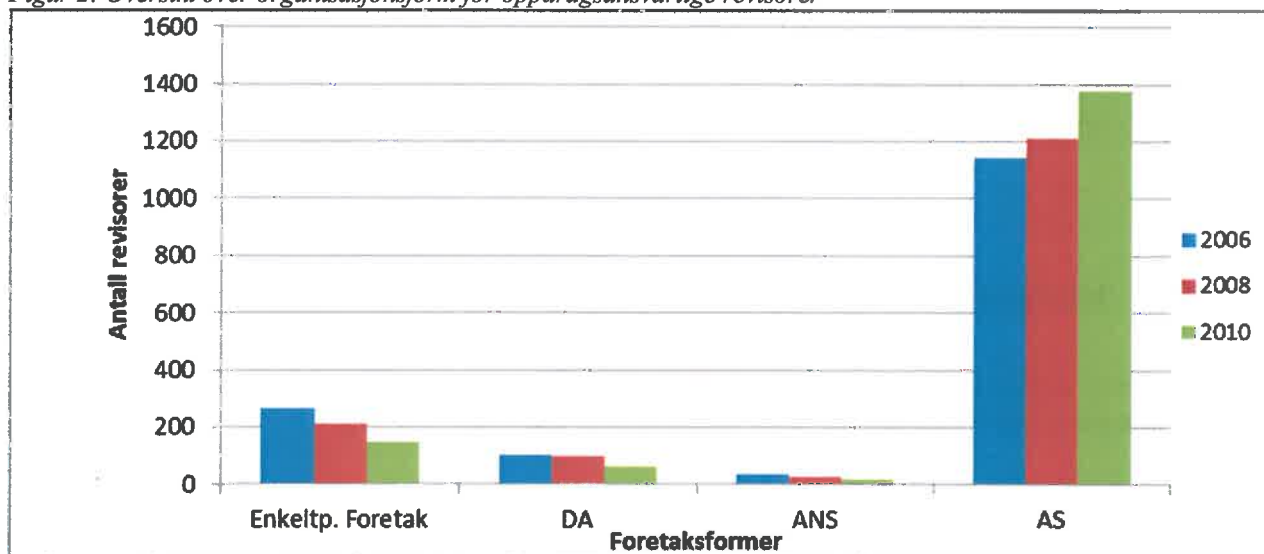
2.1 Yrkesutøvelse

Figur 1: Oversikt over revisors yrkesutøvelse

* Det var mulig å svare på flere av alternativene. Summen av alternativene tilsvarer derfor ikke det antallet revisorer som har svart.

Figur 2: Oversikt over organisasjonsform for oppdragsansvarlige revisorer

2.2 Krav til etterutdanning

Det gjelder særlige lovkrav for ansvarlige revisorer, herunder til etterutdanning. (jf. revisorloven § 3-7 nr. 1). Det er fastsatt minstekrav til antall timer, totalt og innenfor enkelte fagemner.

Tabell 1: Oversikt over antall revisorer som har manglende etterutdanningstimer

Etterutdanning	2010	2008	2006
Totalkravet på 105 timer	36	52	29
Revisjon	29	32	8
Regnskap	41	115	32
Skatt	51	50	14
Etikk	63	61	65

2.3 Revisjonsberetninger

Revisorloven stiller krav til innholdet av revisjonsberetningene, herunder hva revisor skal opplyse om dersom nærmere angitte forhold foreligger, (jf. revisorloven § 5-6).

Tabell 2: Oversikt over revisjonsberetninger

Revisjonsberetninger	2010 (antall)	2010 i %	2008 i %	2006 i %
Normalberetninger	197 049	85,4	81,3	82,8
Beretninger med modifisert konklusjon:				
-Herav med negativ konklusjon	878	0,4	1,2	0,9
-Herav med forbehold	3 705	1,6	2,1	2,2
-herav med konklusjon hvor revisor ikke kan uttale seg om regnskapet	1 359	0,6		
Beretninger med presisering	27 697	12,0	15,4	14,1
	230 688	100 %	100 %	100 %

2.4 Mistanke om straffbare handlinger hos revisjonsklient

Revisorer er omfattet av lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, herunder plikt til å gjøre nærmere undersøkelser og å rapportere til Økokrim.

Tabell 3: Nærmere undersøkelser

Handling iht. hvitvaskingsloven § 7	2009 – 2010	2007 - 2008
Antall tilfeller der revisor har foretatt nærmere undersøkelser fordi det har vært grunn til å tro at en transaksjon kan ha tilknytning til en straffbar handling eller terrorfinansiering.	293	296

Økokrim fører statistikk over antall innrapporteringer fra de ulike gruppene av rapporteringspliktige foretak, herunder revisorer.

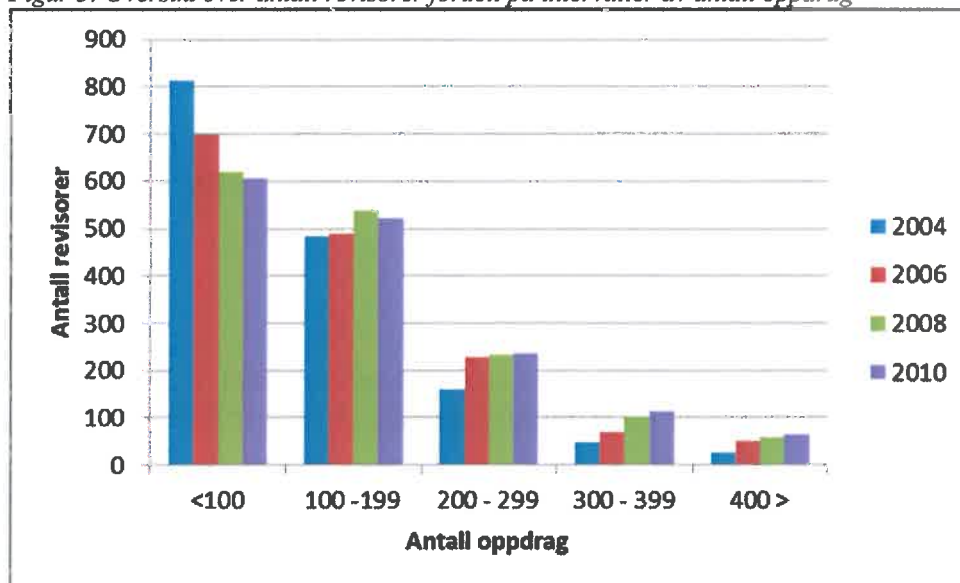
2.5 Oppdragsstruktur

Tabell 4: Oversikt over antall revisjonsoppdrag fordelt på intervaller av revisjonshonorar i kroner

Revisjonshonorar	Per 31.12.2010	Per 31.12.2008	Per 31.12.2006	Endring i % 2008 - 2010	Endring i % 2006 - 2008
< 30 000	184 101	185 661	175 532	- 0,8 %	5,8 %
30 000 – 99 999	41 773	37 517	29 541	11,3 %	27,0 %
100 000 – 499 999	7 422	6 638	4 981	11,8 %	33,3 %
500 000- 999 999	582	572	421	1,7 %	35,9 %
> 1 mill	330	336	158	- 1,8 %	112,7 %
Sum *	234 208	230 724	210 633	1,5 %	9,5 %

2.6 Antall oppdrag per oppdragsoppdragsansvarlig revisor

Figur 3: Oversikt over antall revisorer fordelt på intervaller av antall oppdrag

DEL III REVISJONSFORETAK

I denne rapporten benyttes begrepet "revisjonsforetak" som et samlebegrep på revisjonsselskaper og enkeltpersonforetak som driver med revisjon. Der det er angitt at informasjonen gjelder for revisjonsselskaper, er ikke virksomhet i enkeltpersonforetak tatt med.

3.1 Om revisjonsselskaper

3.1.1 Årsverk

Tabell 5: Årsverk i revisjonsselskaper

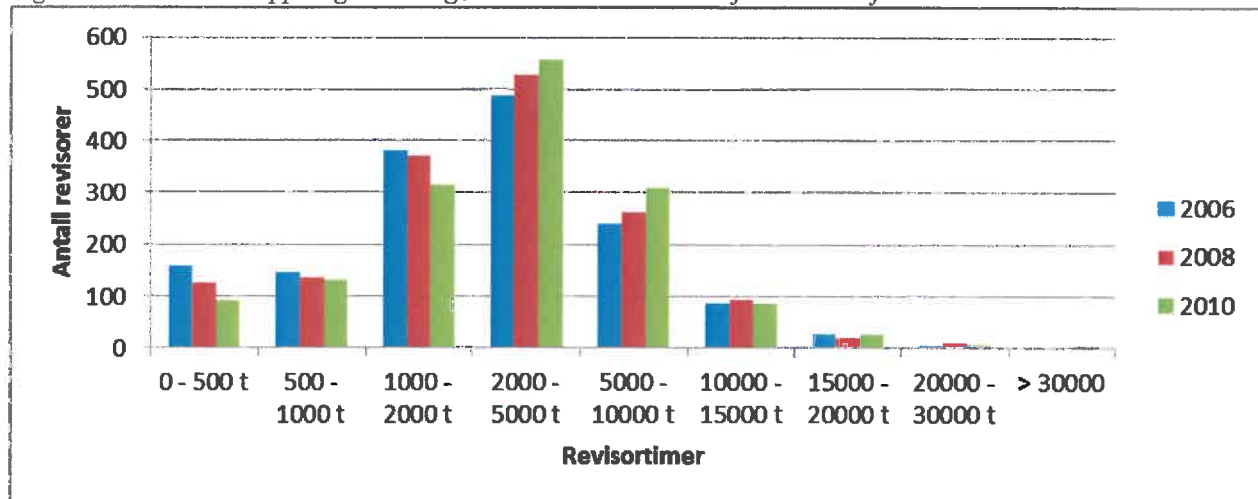
Årsverk	2010	2008	2006
Totalt antall årsverk for oppdragsansvarlig revisor	1830	1 377	1 271
Antall årsverk for ansatte tilknyttet revisjon (ikke oppdragsansvarlige) som er:			
- Statsautorisert revisor	701	683	646
- Registrert revisor	900	892	896
- Annen høyere utdanning	2261	2 162	1 605
- Andre, inkl. administrasjon	518	656	485
Antall årsverk tilknyttet annet enn revisjonsvirksomhet	1333	1 033	717
Sum Årsverk	7543	6 803	5620

3.1.2 Oppdragsansvarlig revisors ressursinnsats

Her er oppdragsansvarlig revisor den revisoren et revisjonsselskap har utpekt til å gjennomføre et revisjonsoppdrag i tilfeller der et revisjonsselskap er valgt revisor, (jf. revisorloven § 2-2 annet ledd).

Figur 4: Oversikt over oppdragsansvarlige revisorers "administrasjon" av revisjonstimer

3.2 Omfanget av revisjonsvirksomheten

3.2.1 Oversikt over inntekter i revisjonsselskaper

Tabell 6: Oversikt over samlede inntekter, tall i hele kr. 1000.

Inntektskategori	Selskaper	
	2010	2008
Regnskapsår		
Revisjon av årsregnskap	6 026 790	5 233 385
Teknisk oppsett av årsregnskap	677 556	551 034
Teknisk oppsett av ligningspapirer	505 943	434 911
Annen rådgivning til revisjonsklienter	755 307	609 572
Rådgivning til andre	1 673 747	1 280 892
Regnskapsføring	56 090	62 907
Annen inntekt	117 705	124 839
Sum	9 813 138	8 297 540

* Inntekter fra revisjon organisert i enkeltpersonforetak er ikke med i denne oversikten.

3.2.2 Oversikt over revisjonsinntekter

Tabell 7: Oversikt over revisjonsinntekter totalt i revisjonsforetak, revisjonsselskap og de fire største revisjonsselskapene, tall i hele kr. 1000

Tekst	2010	%	2008	%	2006	%
Totale revisjonsinntekter	6 255 790		5 430 344		4 509 104	
Herav revisjonsselskap	6 026 790	96,3 %	5 233 385	96,4 %	4 327 557	96,0 %
Herav de fire største revisjonsselskapene	3 226 159	51,6 %	2 867 454	52,8 %	2 418 848	53,6 %

3.2.3 Revisjonshonorar og årsverk fordelt på regioner

Tabell 8: Regionvis oversikt over revisjonshonorar og årsverk fra revisjonsselskaper, tall i hele kr. 1 000.

Landsdel	Inntekter fra revisjon 2010	Årsverk revisjon 2010	Inntekter/årsverk 2010	Inntekter fra revisjon 2008	Årsverk revisjon 2008	Inntekter/årsverk 2008
Nord-Norge	143 519	132,3	1 084,8	127 607	160,6	794,6
Midt-Norge	231 400	220,6	1 048,9	329 245	358,1	919,4
Vestlandet	261 202	211,3	1 236,2	369 071	381,4	967,7
Agder og Telemark	178 356	178,1	1 001,4	197 897	233,7	846,8
Østlandet	563 502	474,1	1 188,6	586 908	668,7	877,7
Oslo og Akershus eks "big-4"	1 464 489	1184,4	1 236,5	1 060 219	1 049,4	1 010,3
Big 4	3 226 159	2881,3	1 165,4	3 113 472	2 748,5	1 132,8
Sum	6 068 627	5 282,1	1 173,4	5 784 419	5 600,4	1 032,9

*De fire største revisjonsselskapene, "Big-4", har alle hovedkontor i Oslo. Disse er derfor trukket ut fra regionen Oslo-Akershus og presentert på egen linje i tabellen. Fylkene er fordelt i regioner som følger:
Nord-Norge, (Finnmark, Troms og Nordland)
Midt-Norge, (Nord- og Sør Trøndelag og Møre og Romsdal)
Vestlandet, (Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland)
Østlandet, (Vestfold, Østfold, Buskerud, Hedmark og Oppland).

3.3 Nærmere om virksomheten

3.3.1 Revisors regnskapsførervirksomhet i revisjonsforetak

Tabell 9: Samlede inntekter fra regnskapsføringsvirksomhet, tall i hele kr. 1 000

Foretak	2010	2008	2006
Revisjonsselskaper	56 090	62 907	43 200
Enkeltpersonforetak	12 422	15 389	17 900
Sum	68 512	78 296	61 100

Revisorer som driver med regnskapsføring har i stor grad etablert egne autoriserte regnskapsførerselskaper. Inntekter fra disse regnskapsførerselskapene er ikke med i tabellen.

3.3.2 Revisjonsselskaper med tilknytning til rådgivningselskaper

Tabell 10: Antall revisjonsselskap som har eierandeler i eller samarbeid med rådgivningselskaper

Antall revisjonsselskap	2010	2008	2006	2004
Eierandel	77	67	52	20
Samarbeid	30	22	19	27

Størrelsen av eierandelene, eller arten og omfanget av samarbeidet er ikke kjent. I spørsmålet er det vist til revisorloven § 4-7.

3.3.3 Internasjonalt samarbeid

Tabell 11: Oversikt over internasjonalt samarbeid

Antall revisjonsselskap	2010	2008
Internasjonalt samarbeid	45	56

Arten eller omfanget av samarbeidet er ikke kjent. I spørsmålet er det vist til revisorloven § 4-7.

3.4 Betydelige aktører

3.4.1 Oversikt over revisjonsklienter

Tabell 12: Oversikt over antall klienter

Foretak	Antall klienter 2010	Antall klienter 2008	Antall klienter 2006
Ernst & Young	20 871	19 722	19 250
PwC	19 649	20 370	14 936
Deloitte	14 529	13 135	10 500
KPMG	12 570	9 244	7 665
BDO	37 948	22 175	22 046
Sum klienter	105 567	84 646	74 397

3.4.2 Foretak av allmenn interesse

Revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse er underlagt særlige plikter, jf. revisorloven kapittel 5a. I revisorloven § 5a-1 er foretak av allmenn interesse definert som:

- foretak som har utstedt omsettelige verdipapirer som er opptatt til handel på et regulert marked i EØS-land
- bank eller annen kredittinstitusjon
- forsikringsselskap

I Finanstilsynets konsesjonsregister er det registrert 424 foretak av allmenn interesse. Disse foretakene blir i hovedsak revidert av de fem største revisjonsselskapene. Tabell 13 nedenfor viser hvordan antallet revisjonsklienter, som er foretak av allmenn interesse, er fordelt på de fem største revisjonsselskapene.

Tabell 13: Valgt revisor for foretak av allmenn interesse

Revisjonsselskap	Antall foretak av allmenn interesse
Ernst & Young	116 foretak
PwC	107 foretak
Deloitte	57 foretak
KPMG	65 foretak
BDO	33 foretak
Øvrige revisjonsselskaper	46 foretak
Sum	424 foretak